

https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.07¹

УДК: 005.342:[930.251:004

Д. П. Василенко

старший викладач, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

dvoloshka05@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9052-8287>

Л. В. Бутко

кандидат філологічних наук, доцент, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

larysabutko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8817-3381>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО АРХІВНОГО ПРОСТОРУ

Складнощі нормативно-правового забезпечення архівної цифровізації зумовлені специфікою інформаційного середовища, стрімкістю розвитку техніки і технологій, що потребує постійної модифікації та переробки законодавчої бази галузей культури, а також підтримки її відповідно до сучасного рівня розвитку ІТ. Метою дослідження є аналіз новітніх тенденцій у системі менеджменту архівної галузі в аспекті нормативно-правового забезпечення для запровадження інструментарію цифровізації в архівних установах України. Проаналізовано нормативний інструментарій як елемент державного регулювання цифровізації архівного простору України. У висновках розглянуто вплив державного регулювання на завдання планомірної розробки українських галузевих стандартів та іншої нормативно-правової документації, яка покликана регламентувати вимоги до процесів створення, обліку, зберігання, використання електронних копій документів.

Ключові слова: архів, цифровізація, інформація, законодавство, нормативна база.

D. Vasylenko

senior lecturer, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine

L. Butko

Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine

LEGAL REGULATION OF THE DIGITALIZATION PROCESS OF UKRAINIAN ARCHIVE SPACE

The problem statement. Archival sphere can fit organically into the general concept of digital transformation of Ukraine's economy. The creation of digital format of archival institutions should be based on identical branch standards

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

and rules for the creation, preserving, accounting, description, using of digital copies in order to ensure a single collaboration algorithm between state, regional and municipal authority levels.

The purpose of the research is to analyze the new trends of the management system of the archival sphere from the perspective of regulatory support for the implementation of digitalization tools of Ukrainian archival institutions.

The methodology. To resolve the tasks of the research were used traditional complex of common scientific principles (determinism, imaging, unity of opposites) and methods (analysis and synthesis, systematic and structural, questionnaire, content-analysis, observation, statistical).

The results. The article analyzes the legal tools as an element of state regulation of digitalization of the Ukrainian archival space. The results of the study were confirmed by a sociological survey on the topic "Do we need to adjust the regulatory basis the archival branch to the digitalization contexts?".

The scientific novelty of the research is to develop the theoretical foundations in the branch of archival sphere management due to context of regulatory support for provision of digitalization issue, including methods of analysis, synthesis and systematization, to generate the problem of introducing the modernizational legislation to manage the digitalization of archival sphere.

Conclusions. It is reviewed in the research the influence of the state regulation on the task of systematic development of Ukrainian branch standards and other legal documentation, which is created to regulate the requirements of creation, accounting, preserving, and use of electronic document copies, as well as the collaboration between the archival institutions with stakeholders within a single online platform.

Key words: *archive, digitalization, information, legislation, normative base.*

Актуальність дослідження. Запровадження процесу цифровізації в системі об'єктів історико-культурної спадщини загалом і архівних документів зокрема зумовлюють необхідність розробки єдиної для всіх учасників цього процесу нормативно-правової бази щодо регулювання питання пріоритетності і порядку цифровізації архівної системи України.

Відзначимо, що, незважаючи на наявність досвіду нормативно-правового регулювання процесів електронного документообігу, а також архівного зберігання та використання документів на традиційних носіях, у світовій і вітчизняній практиці нині відсутні апробовані, беззаперечні підходи до організації аналогічних механізмів щодо цифровізації архівної системи та її складових як об'єктів історико-культурної спадщини.

Архівна справа може органічно вписатись у загальну концепцію цифрової трансформації економіки України. Водночас створення цифрового формату роботи архівних установ має базуватися на єдиних галузевих стандартах і правилах створення, зберігання, обліку, опису, використання цифрових копій для того, щоб забезпечити єдиний алгоритм взаємодії органів влади державного, регіонального та муніципального рівнів.

Складнощі нормативно-правового забезпечення архівної цифровізації зумовлені специфікою інформаційного середовища, стрімкістю розвитку техніки і технологій, що потребує постійної модифікації та переробки законодавчої бази галузей культури, а також підтримки її відповідно до сучасного рівня розвитку ІТ.

Постановка проблеми. Питання щодо проєктів цифровізації архівних фондів в останні роки загострилося у зв'язку з активними кроками щодо реалізації програми переведення роботи архівних установ на цифровий формат. Проблеми, пов'язані з цією візією, стосуються як оцифрування архівних фондів, так і створення єдиної онлайн-платформи, за допомогою якої можна було би дистанційно користуватися архівними послугами. Занепокоєність з приводу цього питання викликає імплементація результатів цифровізації, оскільки нормативно вона не є достатньо підкріпленою та опрацьованою. Цифровізація архівної справи — це процес, який передбачає взаємодію установ не лише в межах галузі, а й із зовнішніми державними установами (міністерствами, відомствами), оскільки він пов'язаний як з механізмом передачі на зберігання документів, які продукуються, так і з розгортанням фінансування модернізації архівної справи України. Саме тому чітке та модернізоване нормативно-правове забезпечення архівної галузі в контексті сучасних цифрових викликів необхідне для українського архівного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження функціонування та управління архівною системою в аспекті державного нормативно-правового регулювання активно розглядаються сучасними науковцями і професіоналами галузі. Це пов'язано зі стрімким розвитком інноваційних технологій і попитом соціуму на інформаційні джерела, що зберігаються в архівних фондосховищах. У науковій літературі досить ґрунтовно розглянуто питання модернізації архівної галузі. Теоретико-методологічною базою дослідження стали праці Я. Калакури, Ю. Ковтанюка (2019), Л. Левченко, Л. Попова, А. Хромова (2021), А. Алексеєнко, М. Балишева (2019), Ю. Юмашевої (2014), Дж. Бака (2021), О. Гараніна (2013), С. Маккея (2003), Ю. Прокоп (2020) та ін.

Розглянуто рівень законодавчого забезпечення щодо запровадження інноваційних технологій у роботу архівів для їх взаємодії з відвідувачами, а також задоволеність споживачів послугами архівних установ. У контексті дослідження виконано соціологічне опитування, яке охоплює період червень-серпень 2021 р. На основі застосування комплексного аналізу інноваційного архівного менеджменту за допомогою збору первинних і вторинних даних, а саме анкетування, визначено законодавчий інструментарій проєктування класичної моделі функціонування архівів у форматі цифрової модернізації.

Мета статті — виконати аналіз новітніх тенденцій у системі менеджменту архівної галузі в аспекті нормативно-правового забезпечення для запровадження інструментарію цифровізації в архівних установах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом дедалі гостріше відчувається потреба в залученні нових інформаційних технологій у сферу документального забезпечення управління. Особливо це актуально для архівних установ, які змушені працювати з величезними масивами документів. Перед ними неминуче постає завдання ретельної систематизації, зберігання і контролю значного за розміром обсягу даних, що неможливо саме без використання сучасних цифрових технологій.

Необхідність цифровізації українського архівного простору зумовлена цілим рядом тенденцій, що характеризують сучасний стан галузі управління архівними документними фондами в Україні. Нині в Україні склалась сприятлива атмосфера для запровадження інноваційних цифрових технологій в архівну сферу. Першочергово відзначимо цифрову платформу «Дія», що реалізується в Україні в межах проекту цифрової держави (Назарова, 2019). Це завдання потребує якомога швидшого і максимально мобільного переходу до електронних форм ділової взаємодії, що передбачають автоматизацію як внутрішніх, так і міжвідомчих процесів документообігу.

Міністерство цифрової трансформації України у квітні 2021 р. ви несло на обговорення проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну програму інформатизації» (Повідомлення про оприлюднення проекту..., 2021). Цей проект передбачає повний перехід до надання державних послуг у цифровому форматі. Тобто в Україні протягом п'яти років мають бути оцифровані і переведені на електронний документообіг усі сфери державного регулювання. Відповідно це приведе до підвищення ефективності роботи з документами та управління ними в процесі роботи зі зверненнями громадян.

Водночас далеко не останнім за значимістю є питання про якість реалізації цієї ініціативи, інноваційної цифровізації, у контексті компетентностей державних органів різних рівнів, у цьому випадку архівної сфери. План відповідних заходів державного рівня щодо розвитку цифрових компетентностей затверджений Кабінетом Міністрів України від 3 березня 2021 р. (Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей..., 2021). Він є обов'язковим для всіх органів державного регулювання. Ці вимоги покликані запровадити єдиний типовий стандарт документальних функцій для відомчих автоматизованих систем управління, а також забезпечити їх подальшу взаємодію з іншими державними інформаційними системами.

Оскільки архівний простір України належить до державних відомств, які ще не встигли розгорнути в себе повноцінний процес цифровізації або можуть відчувати різні труднощі в процесі її запровадження, державна регуляторна політика в галузі архівної справи повинна бути спрямована на опрацювання концептуальних підходів до створення єдиної автоматизованої системи електронного документообігу для архівної галузі, що має бути під'єднана до цифрового порталу «Дія». Це дозволить покращити менеджмент українського архівного простору (Vasylenko, Butko & Salem, 2021).

Реалізація подібного проєкту дозволила б у відносно стислі терміни вирішити вкрай важливі завдання, які ставить перед державними архівними установами уряд країни — забезпечити повсюдний перехід державних архівів усіх рівнів на безпаперовий документообіг у своїй внутрішній діяльності.

Нині існує відразу кілька стратегічно важливих напрямів для реалізації державної політики в галузі управління цифровізацією архівних фондів, які безпосереднім чином пов'язані з розробкою і повсюдним запровадженням автоматизованих систем управління архівною галуззю України.

Так, відзначимо, що у вересні 2020 р. голова Державної архівної служби України Анатолій Хромов презентував «Стратегію розвитку архівної справи до 2025 року», яка передбачає посилення інформатизації архівного простору. Стратегія розроблена з урахуванням нормативно-правової системи України щодо архівної галузі, а також законодавчих ініціатив Європейського Союзу щодо доступу до архівних інформаційних ресурсів (Проєкт «Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року», 2020).

У межах стратегії окреслено, що одним з головних завдань архівної сфери є зберігання інформаційних ресурсів і надання можливості рівного й мобільного доступу до них громадянам (Проєкт «Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року», 2020). Автори статті вбачають реалізацію такої можливості для громадян лише через запровадження цифрових технологій в архівній справі.

Цифровізація набуває ще більшої актуальності у зв'язку з економічною кризою, спричиненою пандемією COVID-19, яка стала для науковців і пересічних громадян непереборним бар'єром для отримання необхідної інформації з архівних фондів. Також ця ситуація викликає проблеми в менеджменті архівних установ, які не справляються з масивом запитів, що надходять від громадян.

Запровадження єдиної державної системи управління архівними ресурсами за допомогою цифровізації архівних фондів і під'єднання системи до цифрового порталу «Дія» приведе до:

- спрощення процесу подачі до архівної установи запиту від фізичних і юридичних осіб;
- забезпечення безперервного процесу наукового дослідження, що пов'язані з опрацюванням архівних фондів;
- зменшення часу опрацювання архівною установою запитів від фізичних і юридичних осіб;
- можливості віддаленої роботи працівників архівної установи за умови наявності в них доступу до оцифрованих копій документів;
- удосконалення системи надання адміністративних послуг, що пов'язані із запитами до архівних установ;
- забезпечення збереженості інформаційних архівних ресурсів як результату оцифрування архівних фондів;
- вирішення проблеми скучення людей, що пов'язано з пандемією COVID-19 (Vasylenko, Butko & Salem, 2021).

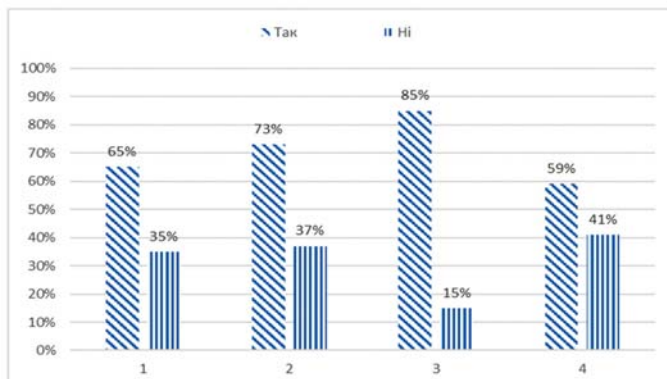
Під час дослідження для підтвердження його результатів виконано опитування двох категорій респондентів на тему: «Чи потрібно підлаштовувати нормативну базу архівної галузі під контексти цифровізації». Перше анкетування здійснено серед працівників архівних установ, друге — серед стейкхолдерів (науковці, пересічні громадяни), котрі мають справу з архівними установами.

Анкета містила 4 запитання, на які необхідно надати коротку відповідь «Так» чи «Ні».

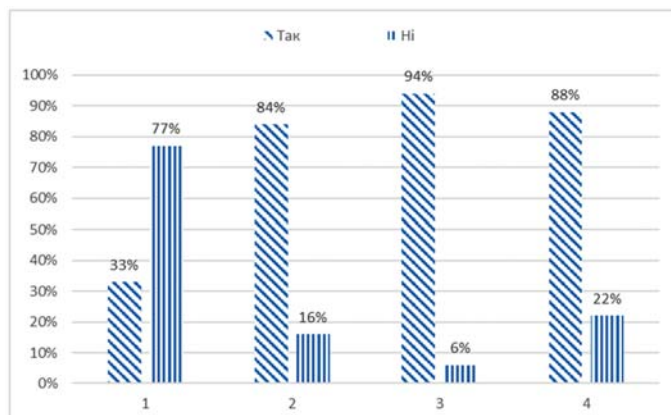
- 1) Чи погоджуєтесь Ви, що нормативна база архівної галузі в Україні є застарілою та не відповідає сучасним вимогам?
- 2) Чи необхідно проводити модернізацію нормативно-правового забезпечення архівів у контексті цифровізації?
- 3) Чи сприятливою на сьогодні є ситуація в Україні для запровадження нової законодавчої бази в галузі цифровізації архівної справи?
- 4) Чи буде дієвою комунікація працівників архівних установ і стейкхолдерів через бренд «Дія»?

Загалом за першою категорією (працівники архівних установ) опитано 15 респондентів, за другою (стейкхолдери) — 15 осіб. Загалом в опитуванні взяли участь 30 осіб. На перше запитання 65% опитаних за першою категорією надали позитивну відповідь «Так», 35% вважають, що нормативна база архівної галузі в Україні не є застарілою і повністю відповідає викликам сьогодення. На противагу друга категорія опитаних висловила думку про застарілість нормативної бази (77% відповіли «Ні»). 73% респондентів з числа працівників архівних установ вважає, що в сучасних умовах і з посиленням ролі цифровізації українського суспільства необхідно запроваджувати нові нормативні акти, що дозволять працювати архівам у цифровому форматі. Такої ж думки дотримують споживачі архівних послуг. Опитані працівники архівів у

переважній більшості, 84%, погоджуються з тим, що нинішня ситуація в українському суспільстві є сприятливою для запровадження нової законодавчої бази в галузі цифровізації архівної справи, стейкхолдери на це питання надали також позитивну відповідь «Так» — 94%, респонденти обґрунтовують позитивну відповідь з вектором державної політики

Графік 1. Результати соціологічного опитування працівників архівних установ «Чи потрібно підлаштовувати нормативну базу архівної галузі під контексти цифровізації» (Цифрами 1, 2, 3, 4 позначено номери питань в анкеті). Джерело: власна розробка.

Графік 2. Результати соціологічного опитування стейкхолдерів «Чи потрібно підлаштовувати нормативну базу архівної галузі під контексти цифровізації» (Цифрами 1, 2, 3, 4 позначено номери питань в анкеті). Джерело: власна розробка.

у сфері цифровізації. Лише 59% працівників архівних установ готові взаємодіяти зі стейкхолдерами через бренд «Дія» (Графік 1), натомість 88% стейкхолдерів висловили бажання співпрацювати в такому режимі (Графік 2).

Відзначимо, що опитування респондентів проводилося протягом червня-серпня 2021 р. серед працівників двох архівів міста Кременчука та відомчого архіву в місті Полтава, а також серед науковців і пересічних громадян з різних регіонів України. Отже, тенденція до запровадження новітньої нормативної системи в архівній сфері України в аспекті цифровізації є позитивною, більшість опитаних схвально відгукуються на такі зміни в менеджменті архівного простору.

Висновки. Відзначимо, що у зв'язку із внесенням змін до нормативних актів, що корелюється з оновленням програми державної цифровізації, управління архівною справою у межах її цифровізації, стає реальним і надає можливість вивести архівну галузь України на новітній етап її розвитку, тобто запровадити новітні інформаційні технології. Реалізація міжнародних проєктів і співпраця з донорськими міжнародними організаціями надасть новий імпульс для розвитку української архівної справи. Також відбудеться синхронізація українського архівного простору з міжнародним, оскільки нормативно і технічно він буде гармонізований за допомогою елементів електронної демократії та електронного урядування. Таке державне регулювання актуалізує завдання планомірної розробки українських галузевих стандартів та іншої внутрішньої нормативно-правої документації на рівні архівів, що регламентуватиме вимоги до процесів створення, обліку, зберігання, використання електронних копій об'єктів історико-культурного спадщини, а також взаємодії архівних установ зі стейкхолдерами в межах єдиної онлайн-платформи, яка може бути «прив'язана» до цифрового порталу «Дія».

Список посилань

- Алексєєнко, А. О. & Балишев, М. А. (2019). Міжнародний круглий стіл «Проблеми інформатизації архівної справи: цифровізація як засіб забезпечення потреб інформаційного суспільства (до 50-річчя ЦДНТА України)». *Архіви України*, 3, 192–202
- Гаранін, О. Я. (2013). Вплив інформаційних технологій на утворення нових форм архівних джерел. *Архіви України*, 6 (288), 86–94.
- Калакура, Я. С. & Ковганюк, Ю. С. (2019). Архівний менеджмент в умовах електронного урядування. *Архіви України*, 3 (320), 18–57.
- Левченко, Л. Л., Попова Л. М. & Хромов А. В. (2021). Національні архівні ресурси: правові засади реформування архівної справи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*, 93, 1, 249–263. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.249-263>

- Назарова, Є. (2019). «Держава у смартфоні» і конституційні цифрові права. Що пропонує команда Зеленського. *Радіо свобода*. www.radiosvoboda.org. <https://www.radiosvoboda.org/a/30187139.html>
- Повідомлення про оприлюднення проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну програму інформатизації». (2021). thedigital.gov.ua. <https://thedigital.gov.ua/regulations/povidomlennya-pro-oprilyudnennya-proektu-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayini-pro-nacionalnu-programu-informatizaciyi>.
- Кабінет Міністрів України (3.03.2021). *Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: розпорядження № 167-р*. ips.ligazakon.net. <https://ips.ligazakon.net/document/KR210167?an=1>.
- Проект «Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року» (2020). surl.li. <http://surl.li/slnu>.
- Прокоп, Ю. В. (2020). Перспективні напрямки інформатизації архівної справи. conf.inf.od.ua. <http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/2020/220-prokor-yu>
- Юмашева, Ю. Ю. (2014). *Оцифровка как процесс: нормативно-методические акты, необходимые для регулирования процессов создания, учета, использования, хранения и обеспечения информационной безопасности электронных копий архивных документов*. elar.urfu.ru. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/36737/1/dais_2014_08.pdf
- Bak, G. (2021). For the record: Digitizing archives can increase access to information but compromise privacy. *Shutterstock*. theconversation.com. <https://theconversation.com/for-the-record-digitizing-archives-can-increase-access-to-information-but-compromise-privacy-155364>
- McKay, S. (2003). Digitization in an Archival Environment. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, 4, 1. southernlibrarianship.icaap.org https://southernlibrarianship.icaap.org/content/v04n01/Mckay_s01.htm
- Vasylenko, D., Butko, L. & Salem, D. (2021). The Archives Governance in Conditions of Archive Fund Digitization. *Socio-Cultural Management Journal*. 1. 83-100. doi: <https://doi.org/10.31866/2709-846x.1.2021.235693>

References

- Aliexsieienko A. O. & Balyshv M. A. (2019). International Round Table “Issues of Informatization of Archival Affairs: Digitization as a Mean of Meeting the Needs of the Information Society (for the 50th Anniversary of The Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine)”. *Arkhivy Ukrainy*, 3, 192–202. [In Ukrainian].
- Bak, G. (2021). For The Record: Digitizing Archives Can Increase Access to Information but Compromise Privacy. *Shutterstock*. theconversation.com. <https://theconversation.com/for-the-record-digitizing-archives-can-increase-access-to-information-but-compromise-privacy-155364> [In English].
- Vasylenko, D., Butko, L., Salem, D. (2021). The Archives Governance in Conditions of Archive Fund Digitization. *Socio-Cultural Management Journal*, 1. 83–100. doi: <https://doi.org/10.31866/2709-846x.1.2021.235693> [In English].

- Harantin, O. Ya. (2013). The Influence of Information Technology on the Formation of New Forms of Archival Sources. *Arkhivy Ukrainy*, 6 (288), 86–94. [In Ukrainian].
- Kalakura, Ya. S. & Kovtaniuk, Yu. S. (2019). Archival Management in Terms of E-Government. *Arkhivy Ukrainy*, 3 (320), 18-57. [In Ukrainian].
- Levchenko, L. L., Popova L. M. & Khromov A. V. (2021). The National Archival Resources: Legal Bases of Archival Reform *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*, 93. 1. 249–263. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.249-263> [In Ukrainian].
- McKay, S. (2003). Digitization in an Archival Environment. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, 4, 1. southernlibrarianship.icaap.org. https://southernlibrarianship.icaap.org/content/v04n01/Mckay_s01.htm [In English].
- Nazarova, Ye. (2019). “State in a smartphone” and constitutional digital rights. What does Zelensky’s team offer? *Radio Svoboda*. www.radiosvoboda.org. <https://www.radiosvoboda.org/a/30187139.html> [In Ukrainian].
- Notification on Promulgation of the Draft Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine “On the National Informatization Program”. (2021). thedigital.gov.ua. <https://thedigital.gov.ua/regulations/povidomlennya-pro-prilyudnennya-proektu-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayini-pro-nacionalnu-programu-informatizaciyi>. [In Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine (March 3, 2021). *On approval of the Concept of development of digital competencies and approval of the action plan for its implementation: order № 167-r*. ips.ligazakon.net. <https://ips.ligazakon.net/document/KR210167?an=1>. [In Ukrainian].
- The Project “Strategy for the Development of Archival Affairs Until 2025”*. (2020). surl.li. <http://surl.li/slno>. [In Ukrainian].
- Prokop, Yu. V. (2020). *Future Trends of Information Archives*. conf.inf.od.ua. <http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/2020/220-prokop-yu>. [In Ukrainian].
- Yumasheva, Yu. Yu. (2014). *Digitization as a Process: Regulatory and Methodological Acts Necessary to Regulate the Processes of Creation, Accounting, Use, Storage and Information Security of Electronic Copies of Archival Documents*. elar.urfu.ru. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/36737/1/dais_2014_08.pdf [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 8.09.2021